

Zienswijze Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen op de Ontwerp-Nationale Klimaatadaptatiestrategie 2026 (NAS)

Samenvatting

Het rijksbeschermd groen erfgoed verdient een prominente plaats in de NAS, gezien zijn bijzondere en brede maatschappelijke waarden

Inleiding

De Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB) waardeert dat in de Ontwerp-Nationale Klimaat Adaptatiestrategie (NAS) expliciet aandacht wordt besteed aan cultureel erfgoed.

Dat is van groot belang, omdat de gevolgen van klimaatverandering voor cultureel erfgoed in het algemeen inmiddels reeds aanwezig zijn en de komende decennia naar verwachting verder zullen toenemen.

Hoewel de ontwerp-NAS de risico's voor cultuurhistorische landschappen benoemt, komt de bijzondere kwetsbaarheid van de categorie rijksbeschermd groen erfgoed en met name die bij buitenplaatsen, kastelen en landgoederen o.i. onvoldoende expliciet naar voren.

Rijksbeschermd groen erfgoed wordt namelijk niet of nauwelijks expliciet benoemd, in tegenstelling met het rapport "Klimaatrisico's voor Cultureel Erfgoed. Ons verleden in zwaar weer." van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2026, met name hoofdstuk 3 c: "Verdroging van historische tuinen, parken en groenaanleg". Hierin worden de risico's uitgebreid omschreven.

Daardoor dreigt het rijksbeschermd groen erfgoed onderbelicht te blijven in beleid en uitvoering.

p/a Landgoed Buitenplaats Berg en Vaart, Cannenburgerweg 17-19, 1244 RE Ankeveen | T: 06-11 20 59 90

Bankrekening: NL91RABO0155665472 | secretariaat@vphb.nl | www.vphb.nl | Kamer van Koophandel: 08218755

VPHB ziet dit als een omissie gezien de reikwijdte van de risico's en vraagt in deze zienswijze dan ook het **rijksbeschermd groen erfgoed** expliciet in de NAS op te nemen. Met name historische buitenplaatsen, kastelen en landgoederen¹, maar ook ander rijksbeschermd groen erfgoed zoals historische tuinen, stadsparken, tuinwijken, verdedigingswerken en begraafplaatsen.

Wij lichten dit toe.

Van groot belang is het inzicht dat het rijksbeschermd groen erfgoed niet alleen een grote cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt maar tevens een wezenlijke bijdrage levert aan de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. De maatschappelijke betekenis is daarmee zeer groot:

- zij vormen belangrijke ecologische stapstenen;
- zij bevatten duizenden monumentale bomen;
- zij zijn onderdeel van nationale groenstructuren;
- zij leveren een bijdrage aan biodiversiteit,
- zij fungeren als waterberging en leveren verkoeling (bij hitte stres)
- zij zijn voor miljoenen Nederlanders toegankelijk of zichtbaar (recreatie en sport)

Anders gezegd: Zij leveren een bovengemiddelde bijdrage aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, waterbeheer, recreatie, gezondheid, landschappelijke kwaliteit, identiteit van de leefomgeving de beleving van onze geschiedenis (zie het al eerder aangehaalde RCE rapport "Klimaatrisico's voor Cultureel Erfgoed", 2026) en zelfs de economie. Voor buitenplaatsen en kastelen is die maatschappelijke bate zichtbaar gemaakt in de volgende

¹ Buitenplaatsen, kastelen en landgoederen zijn belangrijke dragers van cultuurlandschap. Nederland telt bijna 7.700 rijksmonumentale objecten bij 553 historische buitenplaatsen en kastelen. Samen vormen zij ruim 8% van het totale rijksmonumentenbestand. Met ruim 18 duizend hectare beslaan zij 23,4% van het totale groene monumentenoppervlak, waarmee zij – na de verdedigingswerken – de grootste categorie vormen. Zie Fenicks Monumentenpeil, 4e kwartaal 2025.

rapporten: Maatschappelijke baten van instandhouding van complex historische buitenplaatsen (<https://vphb.nl/wp-content/uploads/2024/07/Ja-2018-Baten-Instandhouding-Complex-Historische-Buitenplaatsen.pdf>) en Oplegnota (<https://vphb.nl/wp-content/uploads/2025/12/WB-2025-12-2-oplegnota-definitief.pdf>).

De kwaliteit en instandhouding van dit erfgoed reiken daarmee veel verder dan het individuele monument.

De KNMI'23-klimaatscenario's laten zien dat de temperatuur verder stijgt, de kans op langdurige droogte toeneemt en zomerse neerslag vaker in de vorm van extreme buien zal vallen. De gevolgen hiervan zijn nu al zichtbaar in het rijksbeschermd groen erfgoed. Monumentale bomen sterven af door droogte en hitte, historische watersystemen vallen droog en funderingen van kastelen en buitenplaatsen worden aangetast door veranderingen in de grondwaterstand.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft deze risico's beschreven, onder meer in het rapport "Huidige risico's cultureel erfgoed – Nationale Adaptatiestrategie 2022-2026", waarin onder andere wordt gewezen op de verdroging van historische tuinen, parken en groenaanleg.

De druk op het rijksbeschermd groen erfgoed zal dus naar verwachting verder toenemen. Zonder aanvullende adaptatiemaatregelen is verdere aantasting of zelfs verlies van onderdelen van dit erfgoed aannemelijk.

Tegen deze achtergrond doet VPHB de volgende voorstellen.

1. Pagina 23 en figuur 2.6 (pagina 24)

Op pagina 23 staat:

"Periodes met langdurige droogte brengen veel risico's voor Nederland met zich mee. Zulke periodes kwamen al voor in 2018, 2019, 2020 en 2022 en worden in de toekomst nog

waarschijnlijker. Ze kunnen zorgen voor onomkeerbare schade aan nat archeologisch erfgoed en cultuurhistorische landschappen..."

VPHB gaat ervan uit dat onder het begrip *cultuurhistorische landschappen* mede wordt verstaan het rijksbeschermd groen erfgoed, zoals in de inleiding omschreven. Dus inclusief historische buitenplaatsen, landgoederen, stadsparken, historische parkaanleg en vestingwerken, zoals de Stelling van Amsterdam, het Vondelpark en de historische parken van onder meer Paleis Het Loo, Kasteel Groeneveld en Kasteel Middachten.

In figuur 2.6 (pagina 24) wordt echter uitsluitend verwezen naar het verdwijnen van nat archeologisch erfgoed door droogte. Daardoor blijft de kwetsbaarheid van rijksbeschermd groen erfgoed onderbelicht. Maar liefst 1,9% van de land- en wateroppervlakte van Nederland is gelabeld als groen rijksmonument. Zie Fenicks Monumentenpeil, 4e kwartaal 2025.

VPHB verzoekt daarom de tekst in figuur 2.6 in overeenstemming te brengen met de tekst op pagina 23 en daarbij expliciet te vermelden dat langdurige droogte eveneens kan leiden tot het verdwijnen of op zijn minst ernstig aantasten van cultuurhistorische landschappen, waaronder het rijksbeschermd groen erfgoed.

2. Pagina 140

Op pagina 140 staat:

"Extreme weersomstandigheden, zoals overstromingen, stormen en hittegolven, kunnen versnelde slijtage, brand en structurele schade veroorzaken aan kwetsbare erfgoedobjecten."

VPHB stelt voor deze passage aan te vullen met een expliciete opname van cq verwijzing naar het rijksbeschermd groen erfgoed, die niet zozeer objecten zijn maar grondgebieden.

Wanneer de klimaattrends uit de KNMI'23-scenario's zich voortzetten, zal de druk op deze monumenten verder toenemen. Zonder aanvullende adaptatiemaatregelen is verdere aantasting en verlies van (onderdelen van) dit erfgoed buiten kijf.

3. Pagina 142

Op pagina 142 wordt terecht opgemerkt dat cultureel erfgoed een relatief nieuw terrein is binnen het klimaatadaptatiebeleid en dat meer onderzoek nodig is. Daarbij worden als voorbeelden genoemd de verdroging van natte archeologie en schade aan funderingen van monumenten.

VPHB verzoekt om in deze opsomming tevens de risico's voor rijksbeschermd groen erfgoed expliciet te benoemen, zoals de verdroging van historische groenaanleg. Deze risico's zijn inmiddels goed gedocumenteerd en raken een belangrijk onderdeel van de Nederlandse fysieke leefomgeving.

Reactie op consultatievraag 3

De Ontwerp-NAS vraagt tevens of voldoende duidelijk is wat medeoverheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers kunnen doen.

VPHB merkt hierover het volgende op.

-(Particuliere) eigenaren van historische buitenplaatsen lopen al geruime tijd voorop bij het ontwikkelen van maatregelen om historische parkaanleg en watersystemen klimaatrobuuster te maken. Via onder meer het kennisprogramma Klimaatrobuuste Buitenplaatsen worden ervaringen verzameld en gedeeld.

-Eigenaren van rijksbeschermd monumenten zijn op grond van de Erfgoedwet verantwoordelijk voor de instandhouding van hun monument: de zogenaamde wettelijke instandhoudingsplicht. Naarmate de gevolgen van klimaatverandering toenemen, wordt het echter steeds moeilijker én kostbaarder om aan deze instandhoudingsplicht te voldoen. Het klimaatbeleid dient deze wettelijke verantwoordelijkheid daarom zoveel mogelijk te ondersteunen.

-De netto kosten van de instandhouding van rijksbeschermd groen erfgoed zijn nu al relatief hoog. Groen erfgoed kan uit de aard van de zaak zelf geen inkomsten genereren. De extra

herstel- en adaptatiemaatregelen die noodzakelijk worden als gevolg van klimaatverandering zullen deze financiële opgave verder vergroten. Onderzoekresultaten maken inzichtelijk dat de totale instandhoudingskosten van historische buitenplaatsen gedomineerd worden door het groen: de verhouding is groen circa 75% en rood circa 25% (Zie "Maatschappelijke betekenis particuliere instandhouding van historische buitenplaatsen en landgoederen" van 2 december 2025, Witteveen + Bos, (<https://vphb.nl/wp-content/uploads/2025/12/WB-2025-12-2-oplegnota-definitief.pdf>))

-Ten slotte wijst VPHB op de passage op pagina 9 van de Ontwerp-NAS waarin wordt aangekondigd dat het Nationaal Waterprogramma 2027 het toekomstige waterbeleid zal bevatten. VPHB stelt voor dat waterschappen in hun beleid expliciet aandacht besteden aan het behoud van rijksbeschermd groen erfgoed. Bij waterbeheer wordt reeds rekening gehouden met verschillende maatschappelijke functies, waaronder landbouw. Gelet op de grote cultuurhistorische, ecologische en maatschappelijke betekenis van rijksbeschermd groen erfgoed ligt het voor de hand deze categorie eveneens expliciet in het afwegingskader van de waterschappen op te nemen.

Met vriendelijke groet,

Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen

Eugène van Bouwdijk Bastiaanse, voorzitter

Caroline Greve-Geijssen, secretaris

Ingediend 20 juli 2026